OIKEUSMINISTERIÖ

LAUSUNTO

Yksityisoikeus- ja oikeudenhoito-osasto
Tuomioistuinasiat-yksikkö
Erityisasiantuntija Marja Reijonen

23.9.2019

EU/2019/0707

Eduskunta / lakivaliokunta

**E 22/2019 vp**

Eduskunnan lakivaliokunta on pyytänyt oikeusministeriöltä asiantuntijalausuntoa valtioneuvoston E-kirjeestä koskien komission huhtikuussa 2019 antamaa tiedonantoa Euroopan unionin oikeusalan tulostaulusta 2019 (COM (2019) 198 final).

Euroopan unionin oikeusalan tulostaulussa esitetään vertaileva yleiskatsaus EU:n jäsenvaltioiden oikeuslaitosten toimivuudesta, laadusta ja riippumattomuudesta. Sen tarkoituksena on auttaa EU:ta ja sen jäsenvaltioita parantamaan kansallisten oikeuslaitosten toimivuutta. Tavoitteeseen pyritään antamalla objektiivisia, luotettavia ja vertailukelpoisia tietoja EU:n jäsenvaltioiden oikeuslaitosten toiminnasta. Tulostaulusta ilmenee, miten EU:n jäsenvaltioiden oikeuslaitosten toiminta on ajan mittaan kehittynyt. Oikeuslaitoksia ei aseta paremmuusjärjestykseen, vaan luodaan yleiskatsaus kaikkien oikeuslaitosten toimintaan.

Euroopan unionin oikeusalan tulostaulu perustuu useisiin tietolähteisiin. Suuri osa määriä koskevista tiedoista on peräisin oikeuslaitoksen toimivuutta tarkastelevalta Euroopan neuvoston pysyvältä komitealta (CEPEJ), joka kerää tiedot EU:n jäsenvaltioilta. Muita tietolähteitä ovat muun muassa EU:n tilastoviranomainen Eurostat ja erilaiset eurooppalaiset verkostot, kuten Euroopan kilpailuviranomaisten verkosto ja Euroopan tuomarineuvostojen verkosto.

Tulostaulussa keskitytään kolmeen tehokkaan oikeuslaitoksen keskeiseen osatekijään eli toimivuuteen, laatuun ja riippumattomuuteen. Oikeuslaitosten toimivuutta kuvataan asioiden määrää, oikeudenkäyntien kestoa, asioiden selvitysastetta ja vireillä olevien asioiden määrää koskevilla indikaattoreilla siviili-, kauppa ja hallinto-oikeudellisilla aloilla. Lisäksi tulostaulussa esitetään oikeudenkäyntien keskimääräinen kesto sellaisilla erityisaloilla, joilla EU:n lainsäädännöllä on erityistä merkitystä eli kilpailua, sähköistä viestintää, EU-tavaramerkkiä ja rahanpesun torjuntaa koskevissa asioissa. Oikeuslaitosten laatua kuvataan oikeussuojan saatavuutta, kuten tuomioistuinten määrärahoja, henkilöresursseja, laatustandardeja ja oikeudenkäyntimaksuja, tuomareiden koulutusta, tuomioistuintoimintojen seurantaa ja oikeusapua koskevilla indikaattoreilla. Oikeuslaitosten riippumattomuutta

kuvataan indikaattoreilla, jotka kuvaavat suuren yleisön ja yritysten käsityksiä oikeuslaitoksen riippumattomuudesta sekä tuomareiden riippumattomuuden takeita ja kansallisten syyttäjälaitosten toimintaan liittyviä takeita.

Vuoden 2019 tulostaulun keskeisiä havaintoja ovat muun muassa seuraavat: Oikeuslaitosten toimivuudessa on tapahtunut myönteistä kehitystä. Oikeuslaitosten taloudelliset resurssit pysyivät ennallaan, mutta resurssien määrässä on huomattavia eroja jäsenvaltioiden välillä. Kansalaisten ja yritysten käsityksiin oikeuslaitoksen riippumattomuudesta liittyy yhä suurempia haasteita. Useimmat jäsenvaltiot pyrkivät parantamaan tuomioiden laatua tuomareiden koulutuksen avulla. Oikeusavun saamisen vaikeus sekä toisinaan huomattavan suuret oikeudenkäyntimaksut heikentävät erityisesti vähävaraisten henkilöiden oikeussuojan saatavuutta eräissä jäsenvaltioissa.

Suomessa siviili-, kauppa- ja hallinto-oikeudellisten sekä muiden asioiden yhteismäärä tuomioistuimissa on kasvanut hieman. Näiden kaikkien asioiden ryhmässä oikeudenkäyntien kesto ensimmäisessä oikeusasteessa on hieman pidentynyt. Asioiden selvitysaste eli käsiteltäviksi tulleiden ja ratkaistujen asioiden suhde on korkea, yli 95 prosenttia eli tuomioistuimet pystyvät ratkaisemaan niiden käsiteltäviksi tulleet asiat. Tuomioistuinten julkiset menot pysyivät vakaina kasvaen hieman edelliseen vuoteen verrattuna. Suomessa kansalaisten käsitys oikeuslaitoksen riippumattomuudesta on erittäin korkea ja parantunut koko ajan vuosina 2016–2019. Tulostaulun vertailutietoja on hyödynnetty ja hyödynnetään Suomessa monissa oikeuslaitosta koskevissa lainsäädäntö- ja kehittämishankkeissa.

Oikeusvaltioperiaatteen noudattaminen EU:n jäsenvaltioissa on noussut viime vuosina keskeiseksi teemaksi unionissa. EU:n oikeusalan tulostauluun on kerätty jäsenvaltioiden oikeusviranomaisten toiminnasta informaatiota, joka on erityisen olennaista oikeusvaltioperiaatteen toteutumisen kannalta. Tulostaulu kuuluukin EU:n oikeusvaltioperiaatteen noudattamista tukevaan välineistöön. Komissio antoi heinäkuussa tiedonannon oikeusvaltioperiaatteen noudattamisen lujittamisesta (COM(2019) 343 final), jossa se esittää joukon erilaisia konkreettisia toimia oikeusvaltioperiaatteen vahvistamiseksi EU:ssa. Yksi näistä toimista on vuosittainen komission toteuttama oikeusvaltioperiaatteen toteutumista arvioiva tarkastelukierros (rule of law review cycle) ja tähän liittyvä vuosittainen raportti. Kyse olisi maakohtaisesta arvioinnista. Oikeusalan tulostaulu on mainittuna osana tätä työtä eli oikeusalan tulostaulu olisi yksi tietolähde. Lisäksi komissio on tiedonannossa esittänyt, että oikeusalan tulostaulua tulisi kehittää edelleen siten, että se kattaisi paremmin oikeusvaltioon liittyvät asiat, myös rikosoikeuden osalta.